

Hodnocení diplomové práce Bc. Marka Kettnera

Pojem dějin u Waltera Benjamin a Theodora W. Adorna (FF UK, Praha, 2020)

Oponent: Ondřej Švec, Ph.D.

Práce počíná výkladem vztahu dějin k tomu, co dějiny (zejména v náboženském slova smyslu) přesahuje, a poukazuje na nutnost a možnost v rozhodnutí vybojovat vždy novou aktuálnost tradice a v tomto osvojení založit i vlastní aktualitu (oproti pouze zdánlivé samozřejmosti přítomnosti přítomného). Druhá kapitola zdárně podává výčet o vztahu mezi jazykem a dějinami v Benjaminově myšlení, v dalších kapitolách jsou pak dějiny popsány jako médium pravdy, přičemž těžiště výkladu leží v detailní a poučené interpretaci notoricky obtížného textu *Původ německé truchlohry*. V závěrečných kapitolách přibližuje autor Adornovo osvojení Benjaminových úvah o přítomnosti a možnost její aktualizované konfigurace, přičemž paradoxně uzavírá, že ačkoli Benjamin ani Adorno nepodávají žádnou „ideu dějin“, význam jejich úvah o dějinách tkví zejména ve vypracování specifického pojmu přítomnosti jako nároku a úkolu, jemuž nelze dostát jinak než osvojujícím bojem s tradicí a novou konfigurací její aktuálnosti.

Metoda práce

Metoda předložené práce tkví zejména v ozřejmujícím výkladu Benjaminových často kryptických a fragmentárních textů pomocí nejen diachronického, ale také synoptického čtení, díky němuž dokáže M. Kettner osvětlit smysl interpretované pasáže poukazem na obdobný motiv či výklad v jiných částech Benjaminova díla. M. Kettner na mnoha místech své práce jasně prokazuje, že je nadán kromobyčejným darem syntézy, která ovšem neopomíjí ani odlišnosti mezi jednotlivými fázemi Benjaminova myšlení, ani posuny oproti běžnému úzu, v nichž tento myslitel zavádí své klíčové pojmy. Dobrým příkladem takové jemné interpretační práce je například analýza způsobu, jímž Benjamin mluví o cíli dějin, aniž by tím myslel postupné nastolování předem dané teleologie či jiného výlučně nitrodějinného účelu (s. 15). Autor předkládané práce formuluje své interpretační hypotézy s nejvyšší formou obezřetnosti, jak o tom svědčí i časté užívání koncidionálu, formulací jako „není nemožné...“; „snad v posled nejsou ani tyto dvě skutečnosti neprovázané“; „zdá se“ či adverbii „snad“, „velmi pravděpodobně“.

Za velkou přednost práce lze rovněž považovat, že paradoxy, jimiž je Benjaminovo i Adornovo dílo protkáno, nepřechází mlčením či pouhou zmínkou, ale snaží se je pokaždé objasnit a přijít na kloub tomu, v čem tkví jejich jádro. Jako jeden z mnoha příkladů, kde k takové explicitaci napjatého vztahu mezi dílčími Benjaminovými perspektivami dochází, lze citovat skvěle podané vysvětlení toho, proč je dějinný čas, navzdory konečnosti dějin, označen v *Truchlohře a tragédii* jako potenciálně nekonečný, ačkoli Benjamin v jiných textech zdůrazňuje, že dějiny jsou konečné. „Nelze tedy jeho nekonečnost chápat jen ve smyslu trvání, nýbrž i možností, které s sebou přináší: je v něm možné nekonečno pocitů, duchovních stavů, různě intenzivních prožitků, absurdních momentů, rozvoje či konfigurací matérie. Vše lze v dějinném čase stupňovat či variovat principiálně a potenciálně donekonečna.“ (s. 57-58).

Konečně je třeba ocenit, že autor nezřídka formuluje vlastní kritické výhrady vůči stávajícím interpretacím Benjaminova díla. Na straně 25 tak polemizuje s myšlenkou M. Rittera, podle níž popisy *Života studentů* nejsou deskriptivními faktického, ne-dokonalého stavu, ale idealizujícím zpodobněním možností, jak historicky být v přítomnosti. Částečně se také vymezuje proti vyostřené formulaci M. Rittera, podle které je možno *vše ztotožnit s jazykem*, neboť *vše se sděluje* (s. 33). Rovněž se nezdráhá opravit některé zkratkovité formulace J. Derridy v jeho interpretaci Benjaminova eseje *Ke kritice násilí*

(s. 63 a pak 67-58). A konečně se autor kriticky vyhrazuje vůči nejnvlivnějšímu z Benjaminových interpretů, Adornovi, který podle něj „přehlíží eschatologický rozměr (...) Benjaminovy koncepce“ (s. 103) a kvůli tomu není s to, navzdory svému zaměření na Benjaminovu redefinici a rehabilitaci alegorie, dojít až k samému „jádr[u] truchloherní alegorie, [které] spočívá až o krok dále, v alegorické přeměně pomíjivosti ve spásu.“ (s. 104). Dle Marka Kettnera tkví Benjaminova originalita právě v tom, že označí pomíjivost, kterou nám alegorie staví před oči (jako obsah věcný), za předznamenání vykoupení, které je v ní vyjádřeno (jako obsah pravdivostní). Zde všude projevuje M. Kettner zcela náležitý kritický odstup a schopnost domýšlet Benjaminovy náčrty do důsledků, které jiným interpretům zůstaly skryty. O něco méně kritičnosti zároveň autor projevuje vůči samotnému Benjaminovi, což je vzhledem k unikavému charakteru jeho psaní pochopitelné. Pouze na str. 84 a 85 spatřuje jistou slabinu v „metodické nezajištěnosti“ v jakýchkoli pravidlech pro určování fenoménů. Tento náznak kritiky by by případně bylo možno rozvést během obhajoby.

Další podněty a otázky k obhajobě

Kapitola „Dějiny a pravda“ (s. 69) obsahuje jen jednu větu. Je to pokus o aforistický způsob vyjadřování vlastní Benjaminovi, nebo jen nedopatření vzniklé chybnou editací na poslední chvíli?

Analogie mezi revolucí (např. Francouzskou) a mesiánstvím je v práci několikrát zmíněna, v souladu se známým citátem z *Života studentů*, v němž je obě vztaženo ke *konečnému stavu dějin* a obdařeno *stejnou metafyzickou strukturou* (s. 25). Během obhajoby by bylo možno dále upřesnit, jak se smysl této paralely proměňuje v klíčovém textu *Ke kritice násilí*, v němž je revoluce chápána jako trvalý stav, který lze za jistých podmínek chápat jako vymykající se opakování násilí vlastnímu každému založení i udržení práva. Jedná se nadále o alternativu „světská revoluce, nebo náboženské vykoupení“? Nebo by bylo možné říci, že zatímco v raném období stojí teologie (nastolení mesiášské říše) nad revolucí (jak M. Kettner dokládá na str. 15-17), úvahy přednesené v *Ke kritice násilí* takovouto prioritu (i samu alternativu) zpochybňují, a to zejména tam, kde Benjamin hovoří o setrvání v revolučním postoji jako světské podobě božského násilí?

Poslední otázka pro obhajobu se týká vztahu mezi Adornovým pojetím hádanky a Benjaminovým pojetím alegorie. Dle mého názoru by tuto paralelu bylo možno rozvést důkladněji, než činí sám M. Kettner, je-li alegorická konfigurace pojmů Benjaminem pochopena jako odpověď na absenci adamitského jazyka, na nesnáz způsobenou naší neschopností vyjadřovat věci bezprostředně jejich přímým pojmenováním. Má-li dle Adorna (v přiznané návaznosti na Benjaminu) filosofie řešit hádanky takovým výkladem, který „za pomoci konstrukce figur, obrazů z izolovaných prvků skutečnosti vyzdvihne otázky, jejichž pregnantní formulování je úkolem vědy“, můžeme se dále ptát, jaký je vztah mezi alegorií (u Benjaminu) a filosoficko-vědeckou konfigurací hádanky (u Adorna) jako dvou cest, jak neschopností lidské řeči postihnout přírodu-historii pravými jmény. Možnost paralely mezi alegorickým jazykem Benjaminovým a proměnou skutečnosti její filosoficko-vědeckou konfigurací je v závěru kapitoly pouze naznačena, ale nerozvedena. (s. 110-111).

Celkové hodnocení

Ačkoli hutný a Benjaminovým stylem inspirovaný text klade na čtenáře nemalé nároky při sledování hlavní linie autorových úvah, je nezpochybnitelné, že je výsledkem pečlivého promýšlení otázek, které před nás Benjaminovy texty o dějinách, mýtu a jazyce, a dle mého názoru si zcela jednoznačně zaslouhuje nejlepší možné hodnocení: výborně!

V Praze dne 28. 8. 2020

Ondřej Švec, Ph.D.